

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ „ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

Кафедра політології та правознавства
(назва кафедри)

СИЛАБУС

Досвід децентралізації влади в країнах ЄС
(назва навчальної дисципліни)

напря́м підготовки _____ 05 Соціальні та поведінкові науки _____
(шифр і назва напряму підготовки)

Спеціальність _____ 052 Політологія _____
(шифр і назва спеціальності)

освітньо-кваліфікаційний рівень _____ другий (магістерський) рівень _____

форма навчання _____ денна/заочна _____

освітня програма _____ Прикладна політологія _____
(назва спеціалізації)

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри

Протокол № 1 від 30.08.2019

Завідувач кафедри _____ (підпис)

Перезатверджено: протокол № _____ від _____

Перезатверджено: протокол № _____ від _____

Перезатверджено: протокол № _____ від _____

Старобільськ – 2019

Інформація про викладача

Прізвище ім'я по батькові	Заблоцький Володимир Валентинович Новоскольцева Людмила Олександрівна
Науковий ступінь	Заблоцький Володимир Валентинович – доктор наук з державного управління Новоскольцева Людмила Олександрівна - кандидат політичних наук
Наукове звання	Заблоцький Володимир Валентинович - доцент Новоскольцева Людмила Олександрівна - доцент
Посада	Заблоцький Володимир Валентинович – директор Навчально-наукового інституту публічного управління, адміністрування та післядипломної освіти, доцент кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами, Новоскольцева Людмила Олександрівна - доцент кафедри політології та правознавства
Місце роботи	ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”: Заблоцький Володимир Валентинович - Інститут публічного управління, адміністрування та післядипломної освіти, кафедра публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами, Новоскольцева Людмила Олександрівна - кафедра політології та правознавства
Адреса кафедри	м. Старобільськ, вул.Гоголя 1
Контакти	Заблоцький Володимир Валентинович – 050 591 86 41 Новоскольцева Людмила Олександрівна– 050 907 44 39
E-mail	Заблоцький Володимир Валентинович zablotskiiivv@gmail.com Новоскольцева Людмила Олександрівна lnovoskolceva@gmail.com
Консультації	
Час	відповідно до графіку індивідуальних консультацій
Місце	ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Інститут публічного управління, адміністрування та післядипломної освіти, кафедра публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами; Інститут історії, міжнародних відносин та соціально-політичних наук, кафедра політології та правознавства, м. Старобільськ, вул.Гоголя 1

2. Інформація для підтримання зв'язку з е-тьютором

Прізвище ім'я по батькові	Капля Ольга Станіславівна
E-mail	Rfgkz@i.ua
Контакти	050 202 03 31

3. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
---------------------	-----------------------------------

Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Прикладна політологія
Освітньо-кваліфікаційний рівень	магістр
Загальні характеристики	обов'язкова
Веб-сайт курсу	
ID ОП	17834
Рік вивчення дисципліни	перший
семестр	1
Загальна кількість кредитів ECTS	5
Загальна кількість годин	150
Лекції / Практичні, семінарські заняття / Лабораторні / Самостійна робота	20/20 - / 110 12/10 - 128
Мова навчання	українська
Форма підсумкового контролю	іспит

4. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни „Досвід децентралізації влади в країнах ЄС” ознайомити слухачів із сучасними підходами та концепціями щодо здійснення державної політики у сфері місцевого самоврядування; надати слухачам знання з теоретичних, правових та організаційних засад децентралізаційних процесів та інституційного розвитку місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних країнах; розкрити основні ознаки децентралізованої моделі управління на місцевому рівні; сформувати у слухачів вміння щодо визначення основних переваг/позитивних наслідків, а також проблем та ризиків децентралізації владних повноважень на різних рівнях управління; сформувати у слухачів систематизовані знання про основні організаційно-правові механізми та технології управління на локальному рівні; сформувати вміння та навички щодо забезпечення збалансування інтересів самоврядування та державної влади на місцевому рівні в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду; сформувати систематизовані знання щодо чинників розвитку місцевого самоврядування.

Завдання вивчення курсу:

Навчальний курс „Досвід децентралізації влади в країнах ЄС” враховує філософію змін системи місцевого самоврядування в Україні, роль різних владних інституцій у цьому процесі в умовах децентралізації повноважень. Він є практико орієнтованим, тому слухачі матимуть можливість перевірити набуті знання у процесі реалізації концепції децентралізації, її законодавчої бази та механізмів підвищення ефективності місцевого самоврядування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- нормативно-правові засади реформування місцевого самоврядування в умовах децентралізації повноважень;
- структуру та зміст децентралізаційних процесів;
- сутність та особливості імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні;
- чинники розвитку місцевого самоврядування та процеси добровільного об'єднання територіальних громад;
- специфіку реалізації місцевого самоврядування в умовах об'єднаних територіальних громад;
- основні принципи та засоби організації діяльності елементів системи місцевого самоврядування в умовах об'єднаних територіальних громад;
- сучасні світові та вітчизняні підходи до управління розвитком системи місцевого самоврядування;

вміти:

- демонструвати знання щодо сутності та напрямів державної політики у сфері місцевого самоврядування;
- аналізувати переваги та наслідки децентралізації для здійснення реформ на місцевому рівні;
- формувати практичні рекомендації місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування щодо організації ефективної діяльності органів місцевого самоврядування в умовах об'єднаних територіальних громад та відповідного світового досвіду;
- розробляти на підставі вивчення стану системи місцевого самоврядування конкретних населених пунктів пропозиції щодо його реформування.

Місце дисципліни нормативна навчальна дисципліна «Досвід децентралізації влади в країнах ЄС» є складовою циклу професійної і практичної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» напряму підготовки.

5. Передумови (актуальні знання, необхідні для опанування дисципліни).

Вивчення дисциплін: професійної та практичної підготовки

6. Структура навчальної дисципліни

№	Змістовні модулі та їхня структура	денна форма навчання					заочна форма навчання				
		загальна кількість	лекції	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота	загальна кількість	лекції	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота
Змістовний модуль I											
1.	Децентралізація владних повноважень: сутність та поняття. Види та форми децентралізації.	8	2			6	10	2			8
2.	Законодавчі та нормативно-правові засади здійснення державної політики у сфері місцевого самоврядування.	8	2			6	10	2			8
3.	Світові моделі децентралізованого управління.	10	2	2		6	10		2		8
4.	Динаміка конституційно-правового забезпечення місцевого самоврядування в Україні.	10	2	2		6	10		2		8
5.	Специфіка вітчизняних та європейських підходів щодо здійснення місцевого самоврядування.	10		2		8	10	2			8
6.	Європейська хартія місцевого самоврядування як концепт локальної демократії на європейському правовому просторі.	10	2	2		6	10		2		8
7.	Сталий розвиток та ефективне муніципальне врядування.	8		2		6	10	2			8
8.	Розвиток територіальної згуртованості.	10		2		8	8				8
9.	Децентралізація та багаторівневе управління.	10		2		8	8				8
Змістовний модуль II											

10.	Реформування місцевого самоврядування та системи територіальної організації влади в Україні в умовах реалізації реформи «децентралізації».	9	2			7	8				8
11.	Мета, напрями та механізми формування ефективного місцевого самоврядування в Україні.	9	2			7	10	2			8
12.	Розподіл повноважень між центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також в системі місцевого самоврядування.	9		2		7	10		2		8
13.	Нормативно-правова основа добровільного об'єднання територіальних громад.	9	2			7	8				8
14.	Механізми створення та функціонування об'єднаних територіальних громад.	11	2	2		7	10	2			8
15.	Формування об'єднаних територіальних громад на засадах «розумного зростання».	10	2			8	10		2		8
16.	Реалізація принципів розумного зростання для об'єднаних територіальних громад.	9		2		7	8				8
РАЗОМ КІЛЬКІСТЬ ГОДИН		150	20	20		110	150	12	10		128

Теми семінарських / практичних занять

<i>№п/п</i>	<i>Назва теми</i>	<i>години</i>
1.	Світові моделі децентралізованого управління.	2
2.	Динаміка конституційно-правового забезпечення місцевого самоврядування в Україні.	2
3.	Специфіка вітчизняних та європейських підходів щодо здійснення місцевого самоврядування.	2
4.	Європейська хартія місцевого самоврядування як концепт локальної демократії на європейському правовому просторі.	2
5.	Сталий розвиток та ефективне муніципальне врядування.	2
6.	Розвиток територіальної згуртованості.	2
7.	Децентралізація та багаторівневе управління.	2
8.	Розподіл повноважень між центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого	2

	самоврядування, а також в системі місцевого самоврядування.	
9.	Механізми створення та функціонування об'єднаних територіальних громад.	2
10.	Реалізація принципів розумного зростання для об'єднаних територіальних громад.	2
Разом		20

Самостійна робота

<i>№п/п</i>	<i>Назва теми</i>	<i>години</i>
1.	Децентралізація владних повноважень: сутність та поняття. Види та форми децентралізації.	6
2.	Законодавчі та нормативно-правові засади здійснення державної політики у сфері місцевого самоврядування.	6
3.	Світові моделі децентралізованого управління.	6
4.	Динаміка конституційно-правового забезпечення місцевого самоврядування в Україні.	6
5.	Специфіка вітчизняних та європейських підходів щодо здійснення місцевого самоврядування.	8
6.	Європейська хартія місцевого самоврядування як концепт локальної демократії на європейському правовому просторі.	6
7.	Сталий розвиток та ефективне муніципальне врядування.	6
8.	Розвиток територіальної згуртованості.	8
9.	Децентралізація та багаторівневе управління.	8
10.	Реформування місцевого самоврядування та системи територіальної організації влади в Україні в умовах реалізації реформи «децентралізації».	7
11.	Мета, напрями та механізми формування ефективного місцевого самоврядування в Україні.	7
12.	Розподіл повноважень між центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також в системі місцевого самоврядування.	7
13.	Нормативно-правова основа добровільного об'єднання територіальних громад.	7
14.	Механізми створення та функціонування об'єднаних територіальних громад.	7
15.	Формування об'єднаних територіальних громад на засадах «розумного зростання».	7
16.	Реалізація принципів розумного зростання для об'єднаних територіальних	7

громад.	
Разом	110

7. Методи навчання

- пояснювально-ілюстративний
- репродуктивний
- проблемного викладання
- частково-пошуковий
- дослідницький

8. Форми і методи контролю

Фронтальне опитування, поточне тестування, письмове виконання контрольних самостійних робіт, письмове виконання контрольної-модульної роботи

9. Критерії оцінювання знань студентів (у %)

Семестрову рейтингову оцінку розраховують, виходячи з критеріїв:

- письмова модульна контрольна робота – 40%;
- результати роботи на практичних заняттях – 40%;
- самостійна робота –20%.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Діяльність студента:

- слухання лекційних занять;
- самостійного навчання слухачів на основі розробленого для курсу комплексу навчально-методичних матеріалів та використання сучасних інформаційних, телекомунікаційних і управлінських технологій;
- участі слухачів у семінарських і практичних заняттях, побудованих на застосуванні інтерактивних методів;
- участь у дискусії на практичному занятті;
- самостійне конспектування першоджерел та їх аналіз;
- написання кейсів;
- за рішенням кафедри участь здобувачів вищої освіти у тренінгах з тематики освітніх компонентів професійної і практичної підготовки зараховуються як додаткові бали до загальної суми успішності здобувача.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
63-74	D	задовільно	
50-62	E		
21-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Питання для підготовки до контрольної-модульної оцінювання

1. Поясніть термін «децентралізація».
2. У чому відмінність між «децентралізацією» та «деконцентрацією»?

3. Як Ви розумієте зміст понять «деволюція», «субсидіарність»?
4. Які типи та форми має децентралізація? У чому їх відмінність?
5. Чим була спричинена поява Європейської хартії місцевого самоврядування?
6. У чому полягає загальне та профільне значення Європейської хартії місцевого самоврядування для становлення, розвитку і функціонування системи місцевого самоврядування?
7. У чому полягають державницький та громадський підходи до місцевого самоврядування, які знайшли відображення у Європейській хартії місцевого самоврядування?
8. Що є основними засадами формування фінансових джерел органів місцевого самоврядування, відповідно до Хартії?
9. Яким основним компонентом під час запровадження реформ децентралізації в зарубіжних країнах приділялась значна увага урядами цих країн?
10. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що адміністративна реформа і децентралізація часто розглядаються як окремі складові процесу інституційних реформ? Аргументуйте свою точку зору.
11. Назвіть основні принципи, якими керуються країни ЄС при проведенні адміністративних реформ, які базуються на традиціях і віддзеркалюють фундаментальні цінності держав Європи.
12. В чому полягає мета Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні?
13. Охарактеризуйте основні проблеми розвитку територіальних громад, які потребують негайного розв'язання та назвіть шляхи їх вирішення, що зазначені в Концепції.
14. Назвіть основні повноваження органів місцевого самоврядування базового, районного та обласного рівнів, які зазначені в Концепції.
15. Яке місце займає у реформуванні місцевого самоврядування Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»? Обґрунтуйте свою відповідь.
16. Коли об'єднана територіальна громада вважається утвореною?
17. Розкрийте особливості здійснення власних та делегованих повноважень. Яким чином вони регламентуються у законодавстві?
18. Які, на Ваш погляд, значні зміни вже відбулися у перерозподілі повноважень в ОТГ?
19. Назвіть питання, які вирішуються виключно на пленарних засіданнях місцевих рад?
20. Чи вважаєте Ви важливим участь ОМС у здійсненні державної регуляторної політики в межах та у спосіб, встановлені Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»?
21. Які завдання щодо наближення технічного регулювання у сфері стандартизації «розумних міст та розумних спільнот» (Smart Cities & Smart Communities) стоять перед Україною?
22. Визначте основні пріоритети щодо запровадження ідеї «розумного зростання» в об'єднаних територіальних громадах?
23. Наведіть приклади «розумного зростання» у територіальній громаді, в якій Ви проживаєте?

7. Завдання для контрольно - самостійної роботи

Контрольно-самостійна робота виступає як засіб самостійного здобуття і поглиблення знань студента, а також як форма самоконтролю та контролю самостійного навчання студента з боку кафедри.

Виконуючи контрольно-самостійну роботу, магістрант набуває досвіду роботи з науковою літературою, періодичними спеціальними виданнями, законодавчими актами; вчиться аналізувати та узагальнювати, а також чітко висловлювати свої думки з приводу заданої тематики в письмовій формі. Все це є підґрунтям для виконання більш складних форм робіт в майбутньому, таких як магістерська робота.

Завдання для самостійної роботи

Практичне заняття 1. Європейська хартія місцевого самоврядування як концепт локальної демократії на європейському правовому просторі

Мета: розвиток навичок критичного та творчого мислення, уміння коректного використання опанованого понятійного апарату та загальних положень, пов'язаних із здійсненням аналізу проблем імплементації Хартії до вітчизняного законодавства.

Завдання для виконання:

1. Розкрийте значення Європейської хартії місцевого самоврядування для європейської демократії.

2. Охарактеризуйте співвідношення Європейської хартії місцевого самоврядування і вітчизняного законодавчого забезпечення місцевого самоврядування.
3. Визначте основні вектори імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування до українського законодавства (подати у вигляді таблиці).

Практичне заняття 2. Світовий досвід децентралізації і розвитку місцевого самоврядування

Мета: розвиток навичок критичного та творчого мислення, уміння коректного використання опанованого понятійного апарату та загальних положень, пов'язаних із здійсненням аналізу світового досвіду децентралізації і розвитку місцевого самоврядування.

Завдання для виконання:

1. Оберіть будь-яку зарубіжну країну та розкрийте результати впровадження децентралізації і розвитку місцевого самоврядування у одній із них.
2. Визначте основні компоненти, яким приділялась значна увага у процесі запровадження реформ децентралізації в зарубіжних країнах.
3. Назвіть характерні особливості для всіх моделей децентралізації в країнах з розвиненими ринковими відносинами.
4. Визначте перспективні напрями, які необхідно враховувати у процесі розвитку місцевого самоврядування та успішного проведення децентралізації в Україні.

Практичне заняття 3. Характеристика сутності реформування повноважень органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації

Мета: розвиток навичок критичного та творчого мислення, уміння коректного використання опанованого понятійного апарату та загальних положень, пов'язаних з аналізом процесів реформування повноважень органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації.

Завдання для виконання:

1. Проаналізувати основні підходи щодо напрямів реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.
2. Виділити основні принципи щодо створення належних матеріальних, фінансових, організаційних умов і формування кадрового складу для забезпечення виконання ОМС власних і делегованих повноважень відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.
3. Визначити власні (самоврядні) та делеговані державою повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад:
  - у галузі бюджету, фінансів і цін;
  - в управлінні комунальною власністю;
  - у галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку;
  - у галузі будівництва; у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту;
  - у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища;
  - у сфері соціального захисту населення; в галузі зовнішньо-економічної діяльності;
  - в галузі оборонної роботи.
4. Охарактеризувати особливості здійснення повноважень органами місцевого самоврядування районного та обласного рівнів.

Практичне заняття 2. Використання практики «розумного зростання» в об'єднаних територіальних громадах

Мета: оновлення та поповнення теоретичних знань і здобуття практичних навичок використання практики «розумного зростання» в об'єднаних територіальних громадах.

Завдання для виконання:

1. Визначити основні пріоритети щодо запровадження ідеї розумного зростання та розкрити їх сутність.
2. Виділити заходи щодо реалізації принципів розумного зростання.
3. Обґрунтувати необхідність запровадження концепції «SMART-COMMUNITY» як одного з напрямів відродження та розвитку сільських територій.

8. Методичне забезпечення

Електронний варіант лекцій, тематика семінарських / практичних занять, питання до контрольних модульних робіт, завдання для самостійної роботи. Студенти мають доступ до електронних варіантів методичних вказівок до практичних занять.

9. Рекомендована література

Основна навчальна література

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування [Текст] : [збірник] / Верховна Рада України, Ін-т законодавства ; заг. ред. Голови Верховної Ради України , акад. НАН України В. М. Литвина ; [упоряд.: В. О. Зайчук (кер. кол.)] [та ін.]. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : Парламент. вид-во, 2010. – 788 с.
2. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. Монографія / В.О. Антоненко, М.О. Баймуратов, О.В. Батанов та ін.; За ред.: В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атака, 2007. – 864 с. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління / [авт.-уклад. Г.Райт та ін.; пер. В. Івашко.]. – К.: Основи, 1996. – С. 27.
3. Батанов О.В.Правові акти місцевого самоврядування: нариси проюридичну природу [Текст] : монографія / О. В. Батанов, В. М. Бесчастний, Ю. В. Делія ; Донец. юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Донецьк : [ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка], 2010. – 234 с
4. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: Монографія. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 576 с.
5. Ведель Ж. Административное право Франции / Ведель Ж.; [пер. С франц. Л. М. Энтина]. – М.:Прогресс, 1973. – 512с.
6. Ворона П. В. Місцеве самоврядування і політичні партії в Україні : [монографія] / Ворона П. В. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2008. – 184 с.
7. Ворона П. В. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : монографія / П. В. Ворона. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 341 с.
8. Ворона П. В. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П. В. Ворона, А. М. Мучник. – Вид. 2-е, переробл. й допов. – Полтава : Шевченко Р. В., 2010. – 100 с.
9. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія // [Відпов. ред. – проф. Н.Р. Нижник]. – К.:УАДУ, 1997. – 448с.
10. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с.
11. Досвід децентралізації у країнах Європи : зб. док. Пер. з іноз. мов / Заг. ред. В. Б. Гройсмана. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – 766 с.
12. Європейська декларація прав міст від 18.03.1992 р.// П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, Підмогильний М.В. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право). Навчальний посібник. – К.: Атака. – 2000. – 287с.
13. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні. Науково-практичний посібник. / Упоряд. О. В. Бейко, А. К. Гук, В. М. Князев / За ред. М. О. Пухтинського, В. В. Толкованова. – К.: Крамар, 2003. – 396 с.
14. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні [Текст] : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; авт.-упоряд.: В. М. Вакуленко [та ін.]; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2010. – 401 с.
15. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в умовах державно-управлінських реформ [Текст] : наук. розробка / І. В. Козюра, А. О. Краснейчук, Ю. Г. Іванченко [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. При Президентові України, Ін-т пробл. держ. упр. та місц. самоврядування, Упр. орг. фундам. та приклад. дослідж. – К. : НАДУ, 2012. – 60 с
16. Котенко Я. Локальна ідентичність як умова розвитку об'єднаних територіальних громад (навчальний модуль) / Ярослав Котенко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 44 с.
17. Куйбіда В.С. Організаційно-правові аспекти місцевого самоврядування в Україні [Текст] : [навч. посіб.] / Куйбіда В. С. ; Відкр. міжнар.ун-т розв. людини «Україна», Вища шк. політ. лідера. – К. : [Ун-т «Україна»], 2011. – 158 с.

18. Лелеченко А. П. Децентралізація в системі державного управління в Україні: теоретико-методологічний аналіз : дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.01/ А. П. Лелеченко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2006. –194 с.
19. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: Колективна монографія / Кол. авт.; за заг. ред. Р. М. Плюща. – К.: РІДНА МОВА, 2016. – 744 с.
20. Правове забезпечення державного управління і місцевого самоврядування [Текст] : навч.-метод. посіб. / М. П. Іщенко, Б. М. Гук ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : [Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького], 2011. – 228 с
21. Ткачук А. Про якірну точку та можливості сільського розвитку / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua/pro-yakirnu-tochku-ta-mozhlyvosti-sil'skogo-rozvytku/> – Назва з екрану.
22. Ткачук А. Розумне зростання. Нова парадигма для ОТГ. <http://www.csi.org.ua/pro-konferentsiyu-vid-utvorennya-ob-yednanyh-terytorialnyh-gromad-rozumnogo-zrostannya-vrazhennya-iz-zaly/> – Назва з екрану.
23. Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 80 с.
24. Фінансова децентралізація, або що робити з грошима / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/2045> – Назва з екрану.

Нормативно-правові документи

1. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування: Протокол від 16 листоп. 2009 р. (ратифіковано із заявою Законом № 1664-VII від 02 вересня 2014 р.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_b49
2. Європейська декларація прав міст. // Прийнята Постійною Конференцією Місцевих і Регіональних Органів Влади Європи (CLRAE) Ради Європи від 18 березня 1992 року. Режим доступу : <http://www.minregionbud.gov.ua/index.php?id=2119>
3. Європейська стратегія щодо інновацій та доброго врядування на місцевому рівні. Режим доступу : <http://irgo.org.ua/politika-i-vlast/evropejska-strategiya-shhodo-innovacij-ta-dobrogo-vryaduvannya-na-miscevomurivni>
4. Європейська хартія міст II. Маніфест нової урбаністики. Режим доступу : <http://www.logincee.org/file/15879/library>
5. Європейська Хартія місцевого самоврядування Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_03
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо організації проведення перших виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 4 вересня 2015 р .№ 676-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/676-19> – Назва з екрану.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності : Закон України від 02 червня 2016 р. № 1405-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 28, ст.533.
8. Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо особливостей державної реєстрації органів місцевого самоврядування як юридичних осіб від 25 грудня 2015 року № 925-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/925-19> – Назва з екрану.
9. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19> – Назва з екрану.
10. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лют. 2015 року № 156-VIII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19> – Назва з екрану.
11. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (редакція на 01.01.2017 р. підстава 1774-19) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> – Назва з екрану.
12. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> – Назва з екрану.

13. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Інформаційні ресурси (рекомендовані сайти)

1. Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Всеукраїнської Асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/>.
3. Офіційний сайт Інституту громадянського суспільства – Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/>
4. Офіційний сайт Міністерства регіональної політики, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>.
5. Реформа децентралізації влади в Україні – Децентралізація влади. [Електронний ресурс] [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua>